

Posudek vedoucího disertační práce

Autor: Mgr. Filip Hotový

Název disertační práce: **Estetika transparence fotografického obrazu**

Vedoucí práce: Doc. Tomáš Kulka, PhD.

Čtenáře disertace Filipa Hotového nazvané *Estetika transparence fotografického obrazu* možná zarazí (jako zprvu zarazil mne) samotný název práce. Proč hledat estetické vlastnosti fotografie *ausgerechnet* v její transparenzi? Není snad transparence ve filosofickém diskurzu o vizuálním umění považována za pravý opak estetická? Transparence znaku (či symbolu) v kontextu zobrazení přeci znamená, že se díváme skrze znak (symbol) na to, co označuje, takže nás při transparentním vidění zajímá spíše to, co je zobrazeno, než jak je to zobrazeno, přičemž (zjednodušeně řečeno) je to právě ono „jak“, které bývá tradičně spojováno s estetickým a s uměním. Když Nelson Goodman vysvětluje, v čem spočívá celkový význam jeho pěti symptomů estetická (které společně tvoří postačující a disjunktivně nutnou podmínku umění), nejde o nic jiného než o explikaci *netransparentnosti* uměleckých symbolů. Obdobně, když v rámci znakových funkcí staví Jan Mukařovský do opozice funkci estetickou s funkcí magicko náboženskou, jedná se také o opozitum *netransparentní-transparentní*. I v pojetí amerického filosofa Kendalla Waltona, o jehož filosofické teze se zde Filip Hotový opírá, znamená transparence především vizuální kontakt s realitou a fotografii proto řadí do kategorie „pomůcek vidění“, kam patří např. zrcadla, televizní přenosy, periskopy či teleskopy, tj. objekty, které bychom rozhodně s žádným estetickým bytostně nespojovali. A není to právě transparence fotografického zobrazení, ke které odkazují

argumenty Rogera Scrutona, když tvrdí, že fotografické zobrazení nemůže být uměleckým dílem, neboť na fotografii vidíme to, co bychom v reálu viděli z místa, z kterého ji fotograf pořídil a tím pádem estetický zájem o fotografii nemůže být ničím jiným než zájmem o estetické vlastnosti toho, na co byla kamera zacílena?

Filip Hotový si je samozřejmě vědom výše načrtnutého napětí mezi transparentí a uměleckým potenciálem fotografického zobrazení včetně problémů, které z tohoto napětí vyplývají a právě na tomto napětí a na těchto problémech je založena logická struktura jeho disertace.

Její první část je věnována rozboru „podstaty fotografického realismu“ a jeho odlišnosti od realismu malířského (a to i tehdy, kdy je malba od fotografického zobrazení vizuálně nerozlišitelná). Autor zde mapuje a analyzuje debatu vyvolanou stěžejním a provokativním článkem již zmíněného amerického estetika K. Waltona, jehož hlavní závěry, postavené na tezi, že „skrze fotografie vidíme svět“ lze shrnout metaforou: fotografie je zrcadlo s pamětí. Walton totiž pomocí často citovaného „slippery slope argument“ (argumentu kluzkého svahu) nutí čtenáře přijmout i poněkud neobvyklý závěr, že fotografie jsou především pomůcky vidění a že skrze ně můžeme (mimo jiné) doslovně vidět své již dávno zesnulé předky. Autor disertace zde celkem přesvědčivě ukazuje, že oponentům, kteří proti Waltonovým tezím a předpokladům předložili řadu sofistických argumentů, se nepodařilo jeho „tezi transparence“, kterou Filip Hotový přejímá, zpochybnit. Tím se ovšem dostáváme k problému uměleckých možností fotografie, kterým se zabývá druhá a třetí část práce.

„Hrdinou“ druhé části je (nikoli překvapivě) Roger Scruton. Tento nejvýznamnější žijící britský filosof a estetik se totiž v soudobém diskurzu o podstatě fotografického zobrazení proslavil velmi provokativním tvrzením, že díky své transparentní vycházející z mechanické povahy geneze fotografického zobrazení, nemůže být fotografie (a tím pádem ani film) svébytným uměleckým druhem. Jeví-li se nám film jako umělecké dílo (a Scruton nepopírá, že některé filmy jsou díla mistrovská) pak jde o umělecké dílo dramatické, které filmová kamera pouze (transparentně) zachytila. Analogicky: má-li fotografie nějaké zajímavé estetické vlastnosti, pak jsou to estetické vlastnosti zobrazeného a nikoli jeho zobrazení. Scruton si je samozřejmě vědom toho, že mnohé fotografie jsou za umělecká díla považovány, jeho sofistickované argumenty však mají ukázat, že důvody pro udělení tohoto statusu nejsou opodstatněné, neboť fotografické zobrazení jako takové nemůže produkovat estetické hodnoty. Z logiky věci vyplývá, že Filip Hotový musí ukázat, kde se Roger Scruton mýlí, respektive které z jeho argumentů a předpokladů jsou neplatné. Tohoto úkolu se autor zhostil fundovaně. Oceňuji zvláště jeho poukaz na problém Scrutonových konstrukcí „logického ideálu fotografie“ a „logického ideálu malby“. Scruton totiž prezentuje tyto „ideály“ pouze jako metodologické pomůcky k objasnění podstaty zásadních rozdílů mezi oběma médii, ve skutečnosti je v nich však již rafinovaně zabudováno to, co chce Scruton prokázat, tj. že na rozdíl od zobrazení malířského nemůže být fotografické zobrazení samo o sobě předmětem estetického zájmu a tudíž ani uměním.

Vyvrácením Scrutonovy teze se v třetí části práce otevírá pole pro autorovu vlastní teorii, která analyzuje a

vysvětluje, jakým způsobem budí transparentní zobrazení náš estetický zájem a v čem spočívá rozdíl mezi uměleckou a neuměleckou fotografií. Zde musím konstatovat, že nepovažují všechny části autorovy teorie (jejíž komplexní charakter neumožňuje kratičkou sumarizaci) za zcela přesvědčivé, a všechny otázky, které vyvolává za zodpovězené. Oceňuji nicméně samotný pokus i koncentrovanou snahu o řešení těchto velmi spletitých problémů. I pokud teorie Filipa Hotového není definitivním vyřešením výše zmíněné problematiky, považuji jeho práci za přínos pro českou estetiku a to již samotnou analýzou angloamerické analytické debaty o podstatě fotografie, která zde dosud nebyla zohledněna. Dodejme též, že vzhledem k tomu, že sám obecný problém vymezení umění a neumění nebyl dodnes konsenzuálně vyřešen, vyvstává otázka, zda lze rozumně očekávat, že v této disertační práci najdeme nezpochybnitelné odpovědi týkající se rozlišení uměleckosti a neuměleckosti v oblasti fotografického média.

Disertační práci Filipa Hotového k obhajobě **doporučuji**.

Praha, 23. 3. 2009

.....
Doc. Tomáš Kulka, PhD.